

ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНИХ РИС УЧНЯ МЕДИЧНОГО ЛІЦЕЮ ТА ЙОГО СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ

І.О.Погоріла

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри біології
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця,*

О.В.Романенко

*доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри біології
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця*

У статті аналізуються деякі індивідуально-типологічні особливості учня медичного ліцею та його соціальна активність. Узагальнено результати експериментального дослідження, проведеного з метою з'ясування соціально-психологічного клімату в учнівському колективі. Проаналізовано роль комп'ютерних технологій як ефективних засобів для вивчення особистості та колективу. Доведено доцільність реалізації даних технологій у процесі психологічного діагностування ліцеїстів. Виокремлено напрями використання даних засобів діагностики для прогнозування та корекції основних показників розвитку колективу, визначення ступеню соціальної активності ліцеїста у навчанні та майбутній професійній діяльності.

Ключові слова: індивідуально-типологічні риси особистості, соціальна активність, біосоціальна культура, соціально-психологічний клімат, комп'ютерні технології, професійна діяльність.

Профорієнтаційна система підготовки молодого спеціаліста передбачає дослідження індивідуально-типологічних рис особистості, аналіз етапів її професійного розвитку, а також заходів, що забезпечують ефективну психологічну підтримку молоді, починаючи зі школи, гімназії, ліцею.

З метою з'ясування індивідуально-типологічних особливостей 25-ти учнів 10 класу Українського медичного ліцею Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, ми застосовували індивідуально-типологічний підхід.

Індивідуально-типологічний підхід до кожної молодої людини вимагає поглиблення та систематизації знань про біосоціальну структуру особистості, аналізу проблеми адаптації людини, збереження її біосоціального здоров'я.

Дослідження індивідуально-типологічних рис учня ліцею дає можливість адекватно та диференційовано підійти до визначення стратегії та напрямку психологічного розвитку, становлення його як професіонала, корекції розладів адаптації, покращення психологічного клімату в колективі.

Нами було проведено дослідження, спрямоване на вивчення біосоціальної структури особистості, цілісне розуміння людини, механізмів індивідуального адаптаційного реагування навчання, виховання та профілактики захворювань, сприяння в становленні майбутнього професіонала.

Для отримання цілісного портрету особистості ліцеїста було використано низку тес-

тів, зокрема тест Айзенка з 36 типами темпераменту (по 8 на кожний тип: флегматик, холерик, сангвінік, меланхолік та 4 – мале коло Айзенка (інтроверсія, нейротизм, екстраверсія) [5].

Для оцінки актуального стану особистості, рівнів стресу та вегетативного балансу використовували кольоровий тест Люшера [6], оскільки емоційний стан, рівень розвитку вольових якостей, особливості психосоціотипу ліцеїста істотно впливають на характер взаємовідносин між однокласниками (згодом одгурпниками і однокурсниками), викладачами, а також на успішність навчання.

З метою з'ясування режимів праці та відпочинку – біоритмологічну методику оптимальної працездатності «сови-жайворонки» Естберга [7].

Важливою умовою оптимізації потенційних можливостей особистості є її соціальна активність. Для визначення одного з 5 рівнів соціальної активності («активіст», «здоровий пасив», «пасивний дезорганізатор», «індиферентний пасив», «активний дезорганізатор») використовувалася методика Амінева Г.А. [1]. Запитання тесту були спрямовані на з'ясування самостійності, дисциплінованості, колективізму, оперативності та якості виконання завдань.

Не менш важливою умовою становлення особистості, реалізації її здібностей, професійних якостей є спрямованість на певний вид діяльності. Особливості профорієнтації визначалися за допомогою методики Климова

(диференційовано-діагностичного опитувальника (ДДО) Климова Е.А.) [4].

За допомогою експрес-методики вивчався соціально-психологічний клімат в учнівському колективі з виділенням трьох компонентів: емоційного, поведінкового та когнітивного [8].

Тестування проводилось за допомогою автоматизованої системи багатопрофільного дослідження особистості [3], комп'ютерна програма якої дозволяла отримати соціопсихофізіологічний портрет ліцеїстів, провести математичну обробку отриманих даних та їх візуалізацію у вигляді графіків, гістограм, кругових діаграм.

Результати дослідження виявились такими: з обстежених 25 ліцеїстів – холериків було 20 %, меланхоліків – 20 %, сангвініків – 40 %, флегматиків – 20 %.

Темперамент впливає на прояв почуттів, швидкість переключення уваги, на інші психічні процеси, а також на прояв рис характеру, поведінку ліцеїстів (студентів) на заняттях, на їх реакції у складних ситуаціях. Сила нервової системи забезпечує працездатність, увагу, зосередженість. Лабільність нервової системи, забезпечуючи швидкість розумових реакцій, в певній мірі інтелектуальні властивості, впливає на успішність. Несистематичність в навчальній роботі разом зі слабкою нервовою системою може стати причиною неуспішності ліцеїстів, привести до захворювань.

Проведеним дослідженням встановлено, що з чітко вираженим ранковим типом працездатності не було жодного ліцеїста з групи, зі слабо вираженим ранковим типом було 16,7 %, індиферентним типом – 62,5 %, слабо вираженим вечірнім типом працездатності – 16,7 %, чітко вираженим вечірнім типом – 4,1 % досліджуваних.

Результати експериментальної роботи показали відсутність стресу у 66 %, легкий стрес – у 26 %, середній стрес – 3 %, сильний стрес – 5 % обстежених.

Досліджуючи особливості профорієнтації, слід відзначити, що значна частина респондентів відмітила високий процент вибору професії «людина-знакова система», які пов'язані з розрахунками, цифровими та літерними знаками (економісти, бібліотекарі, програмісти). Значний вибір стосується також професії «людина-людина», які пов'язані з обслуговуванням людей, спілкуванням з ними (вчитель, вихователь, психолог, соціолог, лікар, дипломат). Цей вибір особливо важливий для майбутнього професіонала-медика. Вибір професій «людина-природа» (притаманний людям, які працюють в галузі тваринництва, рослинництва, лісного господарства); «людина-художній образ» (охоплює всі творчі професії); «людина-техника» (притаманний людям техні-

чних професій) – був значно менший. Зокрема, професійна спрямованість десятикласників медичного ліцею відзначилась такими показниками: «людина-людина» – 24,9 %; «людина-знакова система» – 29,7 %; «людина-природа» – 19,3 %; «людина-художній образ» – 12,4 %; «людина-техника» – 13,7 %.

Рівень вегетативного балансу (активності, емоційності, емоційної стійкості, типу реагування, способу біологічного захисту) виявився таким: нормотонія характерна для 63 %, симпатикотонія (свідчить про підвищення енергетичних можливостей організму) – 20 %, парасимпатикотонія (свідчить про зниження енергетичних можливостей організму) – 17 % обстежених.

Проведене дослідження було спрямоване також на з'ясування особливостей соціально-психологічного клімату в колективі, від якого залежить не тільки успішність ліцеїстів, а й фізичне, психічне, моральне здоров'я особистості і колективу в цілому. Проаналізовано емоційний, поведінковий та когнітивний компонент у групі. Емоційний компонент відображає міжособистісні взаємовідносини в колективі; поведінковий – бажання працювати в ньому та спілкуватись з членами колективу у вільний час; когнітивний компонент полягає у оцінці «знання-незнання» ділових та особистісних властивостей членів колективу. При цьому невизначеність по емоційному та поведінковому компонентах відмічали 4,2 %, по когнітивному – 0,0 % респондентів, негативну оцінку по емоційному компоненту не дав жодний з ліцеїстів, по поведінковому – 16,6 %, по когнітивному – 20,8 % обстежених. Як свідчать результати дослідження, ліцеїстам подобається навчатися в даному колективі, спілкуватися один з одним (емоційний компонент становить 95,8 %, поведінковий – 79,2 %, когнітивний – 79,2 %).

Дослідження було спрямоване також на визначення лідерів та виділення рівнів соціальної активності. Якщо особистість виконує функції та розв'язує поставлені перед нею в колективі задачі примусово під впливом з боку керівництва чи активних членів колективу, її відносять до групи «індиферентний пасив». Це байдужий пасивний член колективу. Якщо особистість сумлінно виконує обов'язки навіть при виключенні контролю з боку керівництва за їх виконанням, вона належить до групи «здоровий пасив». Відповідальність такого члена колективу полягає в тому, що він висуває до себе вимоги, розуміє поставлені перед нею завдання, як свої особисті. Така особистість буде добросовісно виконувати свої обов'язки, не потребуючи контролю з боку керівництва та санкцій на невиконання вимог. Якщо член колективу вважає загальні задачі

своїми власними – це «активіст». Він висуває вимоги колективу не тільки до себе, але і до своїх колег, ділиться власним досвідом, в разі потреби охоче допомагає іншим. Особистість, яка не виконує вимог колективу, не добросовісно розв'язує поставлених перед ним завдань, відноситься до категорії «пасивний дезорганізатор». А член колективу, який не тільки сам не виконує вимог, а ще і дезорганізує його, відноситься до категорії «активний дезорганізатор». Серед респондентів «активістів» – учнів з високою соціальною активністю виявилось 7,2 %, до категорії «здоровий пасив» віднесено 35,7 % учнів, «індиферентний пасив» – 46,4 %, «пасивні дезорганізатори» – 10,7 %. «Активних дезорганізаторів» серед досліджуваної групи студентів не виявилось.

Проведене дослідження сприяє реалізації програми збереження здоров'я особистості, підвищення рівня її біосоціальної культури [2].

Отримані результати можуть бути використаними також для оптимізації навчання не

тільки окремого ліцеїста, з часом студента, майбутнього професіонала, а й навчально-виховного процесу в цілому.

Результати проведеної експериментальної роботи можуть стати в нагоді для підбору індивідуально-типологічних груп, формування збалансованого колективу, покращення мікроклімату в ньому з врахуванням індивідуальних особливостей особистості.

Знання психологічних особливостей особистості ліцеїста (рис характеру, темпераменту, працездатності, здібностей тощо) з позиції розглянутих даних дозволяє відшукати реальні можливості їх врахування для збереження здоров'я кожного члена групи, покращення міжособистісних відносин у колективі, забезпечення результативності освітнього процесу та професійного спрямування молодого людини в умовах сучасного масового навчання і виховання у середній, а згодом і вищій школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Аминев Г.А., Трускалов В.В.* Флуктуации вызванного потенциала и социальная адаптация личности // Физиология человека. – 1984. – Т.10. – № 3. – С. 465-468.
2. *Кузьмина К.И.* Биосоциальная культура человека // Теория і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2005. – № 1. – С. 109-120.
3. *Кузьмина К.И., Григорян Р.Д., Кочетенко Е.М., Сёмик Т.М.* Автоматизированная система многостороннего исследования личности (АСМИЛ) // УСиМ. – 1998. – № 3. – С. 81-85.
4. *Методика «Дифференциально-диагностический опросник» (ДДО Климова Е.А.)* // Практическая психодиагностика: Уч. пособие. – Самара: Изд. Дом БАХРАХ-М, 2002. – С. 569-573.
5. *Опросник Айзенка: Психологические тесты – 1* // Сост. В.Д.Коновалов. – М.: Светотон, 1996. – С. 63-82.
6. *Собчик Л.Н.* Метод цветowych выборов. Модифицированный цветовой тест Люшера // Методы психологической диагностики. – М: Медицина, 1990. – Вып.2. – 87 с.
7. *Степанова С.И.* Биоритмологические аспекты проблемы адаптации. – М.: Наука, 1986. – 244 с. – С.201–208.
8. *«Экспресс-методика» по изучению социально-психологического климата в трудовом коллективе* // Психологические тесты. – М.: Лист, 1990. – С. 186-190.

Стаття надійшла до редакції 13.01.2009 р